

Eğitimde Arabuluculuk Ve Okulda Arabuluculuk Sürecinin İşleyişine İlişkin Bir Model

Nermin (Öner) Koruklu*

ÖZET

Bu çalışma, okullarda yaşanan şiddet olaylarını önlemede etkili olan Arabuluculuk yönteminin bizim eğitim sistemimize uygulanmasına ilişkin bir model önerisidir. Arabuluculuk kavramı, amaçları, yararları ve okullarda uygulama yöntemleri tanıtılarak Türk eğitim sistemimizdeki disiplin anlayışına yeni bir bakış açısı sağlanmaya çalışılmıştır. Arabuluculuk yöntemi, geleneksel dış denetimli yani ödül ya da cezaya bağlı disiplin anlayışından çok bireylerin iç denetimlerini kurmalarına yardımcı olacak bir disiplin anlayışını benimsemektedir. Bu modelin temel felsefesinde; bireyin, ancak karşısındaki bireylerin özgürlüğünü ve gereksinimlerini engellemediği sürece kendini özgür hissedebileceğini anlaması gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, Akran Arabuluculuğu, Çatışma, Çatışma Çözme

ABSTRACT

This study is to propose peer mediation model for our Turkish Education System, which model is useful to decrease violence at school. The concept of "mediation", "its objectives, and its application methods at schools are introduced in order to provide the new frame of reference to our discipline approach. Although, traditional discipline approach is based on reward and punishment, the methods of mediation based on self-control. The accepted philosophy of this model is that, the individual can feel freedom, if he does not prevent others freedom and needs. That means he must understand that his freedom depends on others freedom.

Keywords: Mediation, Peer Mediation, Conflict, Conflict Resolution

GİRİŞ

Son zamanlarda okullarda yaşanan şiddet olaylarındaki artışlar, ilgilileri ve aileleri rahatsız edecek boyutlara ulaşmıştır. Öğrencilerin birbirleriyle olan sorunlarını şiddet içerikli yöntemlerle çözmeleri gözlerin eğitim kurumlarına çevrilmesine neden olmuştur. Oysa, okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere, istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunarak barışçı bir toplumun temellerini atmaktır. Buna rağmen, okullarda zaman zaman

hırsızlık, okula ve okulun eşyalarına zarar verme, şiddet ve saldırganlık gibi istenmeyen davranışlar meydana gelmektedir (Öğülmüş, 1996). Öğülmüş (1996)'ün liselerde yapmış olduğu çalışmasında gençler arasındaki yıkıcı davranışların boyutlarının düşünüldüğünden çok daha fazla olduğu ortaya konmuştur. Aynı biçimde ABD'deki okullarda da şiddet olaylarının 1960'lardan bu yana büyük artışlar gösterdiği saptanmıştır (Sweeney ve Carruthers, 1996).

* Nermin Öner Koruklu, Dr., Adnan Menderes Üniversitesi,

Okullarda yaşanan şiddet olayları, dış denetime dayalı ceza-ödül disiplin anlayışı ile çözülmektedir (Öner, 1996). Öğrencilerin kendi çatışmalarını çözmede sorumluluk almaması, onların sosyalleşme sürecinde dış denetime dayalı disiplin anlayışını öğrenmesine neden olmaktadır. Oysa hepimizin bildiği gibi çocuklar insanlarla nasıl iletişim kurulabileceğini, sorunların nasıl çözülebileceğini ilköğretimin ilk yıllarında öğrenmeye başlamaktadırlar. Koch ve Miller (1987), "Sosyalleşme çağındaki çocukların birbirleriyle rekabet etmeleri onların gelişmelerine yardımcı olmaktadır ancak, yaşadıkları çatışmaları çözmede kullandıkları yollar çocuklardan beklenen gelişmenin yönünü belirlemektedir." demişlerdir. Çocuklardan beklenen gelişmenin sağlanabilmesinde, eğitim kurumlarımızda verilecek çatışma çözme ve iletişim becerileri eğitimlerinin önemi büyüktür. Çatışma olmadan gelişme yaşanamayacağına göre, okullarımızda çatışmayla başa çıkmada olumlu yolların öğretilmesi bir zorunluluktur. Bu çerçevede önerilen arabuluculuk yöntemi, okullarımızda beklenen uzlaşma kültürünü oluşturmayı hedeflemektedir.

Arabuluculuk, iki ya da daha fazla birey arasında yaşanan çatışmaların giderilmesinde üçüncü kişilerin çatışma çözme ve iletişim becerilerini kullanarak yardımcı olmaları sürecidir (Smith ve Sidwell, 1990). Bu süreç içerisinde tarafsız kalarak ve çatışma çözme-iletişim becerilerini kullanarak çatışması olan taraflara yardımcı olan üçüncü bireylere de arabulucular denir.

Arabuluculuk programlarının okullarda uygulanması ile pek çok istenmedik davranışın engellendiği araştırmalarla saptanmıştır. Johnson (1988), yaptığı deneysel çalışmada çatışma çözme eğitimi alan öğrencilerin eğitimden sonra saldırgan davranışlar yerine olumlu çatışma çözme davranışını kullandıklarını ortaya koymuştur. Emerson (1990), ABD'deki dört ilkokulda arabuluculuk yöntemini uygulamış ve bu çerçevede öğrencilere iletişim ve problem çözme eğitimi verilmiştir. Amaç, okuldaki arkadaş grupları arasındaki şiddeti, anti-sosyal davranışları en aza indirmektir. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin kendi arkadaşlarının çatışmalarını çözümünde yardımcı olabildikleri ve arabuluculuk yönteminin okul atmosferinde olumlu yönde değişime sağladığı görülmüştür. Bir başka araştırmada, öğrenciler ile öğretmenlerin arabuluculuk eğitiminden sonraki çatışma çözme davranışlarında bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlara göre, okul

içerisinde şiddete bağlı disiplin problemlerinin yüzdesinin arabuluculuk eğitim programının uygulanmasından sonra önemli düzeyde düştüğü görülmüştür (Brown, 1991). Öner-Koruklu (1998), bir grup ilköğretim düzeyindeki öğrenci üzerinde yaptığı deneysel çalışmada, arabuluculuk eğitimi alan öğrencilerin eğitimden sonra daha barışçı çatışma çözme davranışlarını tercih ettiklerini saptamıştır. Özetle, arabuluculuk yönteminin okullarda uygulanması; şiddet olaylarında azalmalara, güvenli okul ortamının oluşturulmasına, arabuluculuk sürecinden yararlanan taraflara kişiler arası iletişim becerilerinin ve olumlu çatışma çözme yollarının öğretilmesine, yönetime daha az sayıda disiplin olayının yansımaya yardımcı olmaktadır (akt.Day-Vines ve diğerleri, 1996).

Arabuluculuk süreci, bütün çatışmaların çözümünde kullanılacak sihirli bir güce sahip değildir. Bazı faktörler arabuluculuk süreci sonunda anlaşmaya ulaşmaya engel olabilmektedir. Bunlardan altısı aşağıda verilmiştir (Deutsch ve Coleman, 2000).

1-Çatışmanın Yoğunluğunun Yüksek Olması: Taraflar arasındaki çatışmanın yoğunluk seviyesi yüksek olduğunda, arabuluculuk süreci ile anlaşmaya varma güçleşmektedir. Özellikle ideolojik ve kültürel farklılıklardan dolayı yaşanan çatışmalarda, tarafların birbirlerine duydukları yoğun öfke, güvensizlik ya da iletişim kurmanın imkansızlığı, arabuluculuk süreci ile anlaşma sağlamayı olumsuz yönde etkilemektedir.

2-Anlaşmaya Ulaşmak için Motivasyonun Yetersiz Olması: Tarafların anlaşmak için çaba harcamada isteksiz olması da arabuluculuk sürecinin başarısız olmasına neden olabilmektedir.

3-Arabuluculuk Sürecinin Gereklerine Bağlı Kalınmaması: Çatışması olan taraflardan birinin arabuluculuk sürecinin sürekliliğini sağlayıcı kurallarına uymaması ya da tarafların arabulucuya güvenmemesi, anlaşmaya ulaşılmasına engel olabilmektedir.

4-Kaynakların Yetersiz Olması: Çatışmanın sebebi kaynakların yetersizliği olduğunda da arabuluculuk sürecinin başarısı düşmektedir. Tarafların anlaşma için çaba harcama istekleri azalmaktadır.

5-Çatışma "Temel İlkeler" ile İlgili Olduğunda: Çatışma "ilkeler"i içine aldığında çözülmesi zorlaşmaktadır. Örneğin; ülkeler arasındaki çatışmalar, ideoloji farklılığından yaşanırsa anlaşmaya varmak güçleşmektedir.

6-Gücün Taraflar Arasında Eşit Olmaması: Taraflardan biri diğerinden daha güçlü ise, kendine daha çok güveniyor ise, daha çok ekonomik özgürlüğü varsa arabuluculuk süreci ile anlaşmaya ulaşma düzeyi azalmaktadır. Arabuluculuk sürecini zora sokan faktörlere rağmen yapılan araştırmalar çatışması olan tarafların ulaştıkları çözümden dolayı memnun oldukları yöntemlerin başında arabuluculuk gelmektedir.

Aşağıda sunulan model geliştirilirken temel alınan felsefi görüş "varoluşçuluk" tur. Bu görüş insanı merkeze alır ve okulların, çocukların kendilerini ve toplumdaki yerlerini bilmeleri için var olduğunu savunur. Öğretilmesi gereken bilgiler ise bireyin istek ve gereksinimlerine göre değişmektedir. Öğrencinin rolü kendi kuralını belirleyici, araştıran, sorgulayan birey olmayı başarabilmektir. Okulun temel hedefi ise bireysel otonomiye geliştiren kurum olabilmektir. (Büyükdüvenci, 1994). Varoluşçuluk felsefi görüşünü benimseyen insancıl yaklaşıma göre model yapılandırılmıştır. Buna göre bireylerin doğuştan iyi olduğu, olumlu bir potansiyele

sahip olduğu ve hızını içten alan bir varlık olduğunu ve yaşam boyu kendini geliştirme amacına yönelik olarak etkinlikte bulunduğunu savunur (Bilge, 2003). Roger (1969), saygı, empatik anlayış, güven, ödüllendirme ve özgürlüğün olduğu bir sınıf ortamının sağlıklı olduğunu ve bu ortamın öğrencinin bir bütün olarak gelişmesine yardımcı olacağını ifade etmiştir (akt: Bilge, 2003). Güvenli bir ortamda; koşulsuz saygı, empatik anlayış ve dürüstlük ilkesi yer alır. Bu modelde önerilen arabuluculuk sürecinin temelinde de bireyin kendi davranışlarının sorumluluğunu alarak ilişkilerinde saygı, empati ve dürüstlüğü temel alan anlayışın kazandırılması ve böylece olumlu benlik gelişimine katkı sağlanması düşünülmektedir.

Bu amaçla geliştirilen arabuluculuk eğitim programının kapsamında; çatışma çözme ve iletişim becerileri-etkin dinleme, yeniden yapılandırma, ben dili, empati- farklı bakış açılarını görebilme, öfke yönetimi, problem çözme stratejisi, arabuluculuk süreci ve sürecin uygulanması yer almaktadır.

OKULDA ARABULUCULUK SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN BİR MODELİN GELİŞTİRİLMESİ

Okulda Arabuluculuk Sürecinin Temel Hedefi	Barış Toplumunu Oluşturma Okulda arabuluculuk eğitimi programının “barış toplumunu oluşturma” sürecinde bireylere kazandıracığı temel özellikler şunlardır: -problem çözme gücü yüksek, -iletişim becerilerini kullanabilen, -empati kurabilen, -benlik kavramı gelişmiş, -özyeterliği gelişmiş, -sosyal becerileri gelişmiş, -ekip çalışmasına açık, -farklı bakış açılarına ve çevreye açık, -eleştirel düşünebilen, -küresel bakış açısına sahip bireyleri yetiştirmektir.
Okul Arabuluculuk Programının Yararları	-Arabuluculuk becerileri, bireylerin farklı ortamlarda karşılaşılabilecekleri çatışma durumlarını çözmede etkilidir . -Arabuluculuk becerileri bireyin sağlıklı gelişimini destekler ve benlik saygısını artırır. -Arabuluculuk becerileri, bireyin kendisini, kontrol yeteneklerini güçlendirir, özgüvenlerini, iletişim becerilerini artırır, böylece olaylara sağlıklı bakmalarını sağlar. -Arabuluculuk becerileri güvenli bir ortam oluşmasını sağlar ve disiplin olaylarını azaltır. -Arabuluculuk becerileri bireyin özgüvenini geliştirerek okul başarısını artırır.
Okul Arabuluculuk Programının Yapılanması	-Okul Arabuluculuk Komisyonu -Öğrenci Arabuluculuk Komisyonu -Okul Arabuluculuk Koordinatörü
Okul Arabuluculuk Programının Eğitim Programıyla Bütünleştirilmesi	-Tüm okulu kapsayan arabuluculuk süreci -Seçmeli ders olarak arabuluculuk süreci -Kulüp çalışmaları ve arabuluculuk süreci
Okul Arabuluculuk Programının Uygulama Süreci	-Tanıtım basamağı -Eğitim basamağı -Uygulama basamağı

Şekil 1. Okulda Arabuluculuk Sürecinin İşleyişine İlişkin Bir Model

A-Okulda Arabuluculuk Sürecinin Amacı ve Hedefleri:

Bu çalışmada önerilen “Arabuluculuk” sürecinin okullarda uygulamaya konulmasıyla ulaşılmak istenen amaç; barışçı bir toplumun oluşturulmasına yardımcı olmaktır. Bu temel amaca ulaşabilmek için gerçekleştirilmesi gerekli olan hedefler aşağıda verilmiştir.

Okulda arabuluculuk eğitimi programının “barış toplumunu oluşturma” sürecinde; problem çözme gücü yüksek , iletişim becerilerini kullanabilen, empati kurabilen,

benlik kavramı, öz yeterliği ve sosyal becerileri gelişmiş, ekip çalışmasına açık, farklı görüşlere ve çevreye açık, eleştirel düşünebilen, küresel bakış açısına sahip bireyler kazandırmayı hedeflemektedir.

Okullarda uygulanacak “Arabuluculuk” programının amacı barışçı bir toplumun temellerini atabilmektir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için bazı hedeflere ulaşılması gerekmektedir. Bunlar: sorumlu vatandaş yetiştirmek, şiddetin olmadığı barışçı bir okul ortamı oluşturmak, genç bireylerin sosyal ve duygusal gelişimlerine destek olmak,

işbirlikçi eğitimi sağlamak, öğrenci merkezli disiplin anlayışını kullanarak etkili öğrenme ortamını oluşturabilmek ve sınıf yönetimine katkı sağlamaktır (Bodine ve Crawford, 1998). Bu hedefler çerçevesinde yapılandırılacak arabuluculuk programı, okullarda daha etkili eğitim öğretim ortamının oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

B-Okulda Arabuluculuk Sürecinin Yararları:

1-Arabuluculuk becerileri, bireylerin farklı ortamlarda karşılaşılabilecekleri çatışma durumlarını çözmeye etkilidir: Amerika'nın kırsal kesimlerdeki okullarda yapılan bir araştırmada, akran arabuluculuğunun etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin arabuluculuk sürecini başarıyla tamamladıkları ve öğrendikleri becerileri gerçek çatışma ortamlarında kullanabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca bu eğitimi alan öğrencilerin çatışmalarını daha olumlu davranışlarla çözmeye eğiliminde oldukları ve bunların sınıflarındaki şiddet olaylarında azalmaların görüldüğü saptanmıştır (Sweeney ve Carruthers, 1996).

2-Arabuluculuk becerileri bireyin sağlıklı gelişimini destekler ve benlik saygısını artırır: Arabuluculuk eğitiminin bireylerin benlik saygısını artırdığına ilişkin İkrâm (1992)'ın Kuzey Texas'ta yaptığı araştırma sonucunda, programa katılan öğrencilerin; çatışma çözmeye daha yapıcı tutum geliştirdiği, benlik saygılarında artışın olduğu ve öğrenciler arasında yaşanan istenmedik davranışlarda azalmanın görüldüğü saptanmıştır.

3-Arabuluculuk becerileri, bireyin kendisini, kontrol yeteneklerini güçlendirir, özgüvenlerini, iletişim becerilerini artırır, böylece olaylara sağlıklı bakmalarını sağlar: Johnson (1988)'in ortaokul 6. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada arabuluculuk eğitim programına katılan öğrencilerin iletişim becerileri ve sosyal problem çözmeye becerileri kazandıkları görülmüştür. Başka bir araştırmada deney grubu öğrencilerine arabuluculuk eğitimi çerçevesinde iletişim ve problem çözmeye becerileri verilmiştir. Çalışmada temel amaç, okulda yaşanan şiddet olaylarında ve antisosyal davranışlarda azalma sağlayabilmektir. Veriler; arabulucuların gözlemlerinden, öğretmenlerden, öğrenci arabuluculardan, anlaşmazlık yaşayanlardan ve ailelerden elde edilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin kendi arkadaşlarının çatışmalarının çözümünde yardımcı olabildikleri ve ayrıca okul ortamında da olumlu yönde değişime sağladıkları saptanmıştır (Emerson, 1990)

4-Arabuluculuk becerileri güvenli bir ortam oluşmasını sağlar ve disiplin olaylarını azaltır: Bu konuda yapılan pek çok çalışma vardır. Bunlardan birisi Brown (1991) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada bir grup öğretmen ve öğrenciye arabuluculuk eğitimi verilmiştir ve eğitiminin okuldaki disiplin olaylarında azalmasını sağlayacağını saptamıştır. Sonuçlara göre, okul içerisinde şiddete bağlı disiplin problemlerinin yüzdesinde önemli düzeyde düşmenin olduğu görülmüştür.

5-Arabuluculuk becerileri bireyin özgüvenini geliştirerek okul başarısını artırır: Stevahn ve diğerleri (2002) yüksek okulda çatışma çözmeye ve arabuluculuk eğitiminin etkililiği incelenmiştir. Çalışmanın iki denemesi vardır: Birincisi, eğitim alan öğrenciler almayanlara göre arabuluculuk sürecini uygulamada daha başarılı olmaktadır, çatışma çözmeye daha olumlu tutum geliştirmektedirler. İkincisi, eğitim alan öğrencilerin akademik başarıları almayanlara göre daha yüksek olmaktadır. Analiz sonucunda, eğitim alan öğrencilerin arabuluculuk sürecini uygulamada daha başarılı oldukları ve akademik başarılarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve okula karşı daha olumlu tutum geliştirdikleri görülmüştür.

C-Okulda Arabuluculuk Programının Yapılanması:

Okul ortamında arabuluculuk sürecinin sağlıklı yürütülebilmesini sağlayacak bazı komisyonların ve oluşturulması ve kimlerin hangi sınırlar içerisinde görev alacağı belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla aşağıda arabuluculuğun etkili yürütülmesini sağlayıcı birimler ve görevleri verilmiştir.

1-Okul Arabuluculuk Komisyonu: Arabuluculuk programının uygulanması için okul yöneticilerinden, çalışanlardan, ailelerden, öğrencilerden destek alınmaya çalışılır. Desteği sağlamanın en kolay yolu yukarıda sayılan gruplardan temsilciler seçilerek okulda arabuluculuk sürecini yürütme komisyonu oluşturmaktır. Bu komisyonun görevi, arabuluculuğu tanıtmak, eğitimi yaptırmak ve programın uygulanmasını sağlamaktır. Genellikle komisyon; bir yönetici, okul danışmanı, öğretmen, ailelerden seçilen üyelerden oluşturulur. Programın etkililiği ile komisyona seçilen üyeler arasında doğru orantı vardır. Özellikle yöneticilerin desteği, verimin artmasına neden olmaktadır (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

Programın iyi uygulanabilmesi ve geniş katılımın sağlanabilmesi için "Okul Arabuluculuk Komisyonu"nda: Müdür, psikolojik danışman, öğretmenlerden bir temsilci, okul aile birliğinden bir temsilci, öğrenci temsilcisi yer alması araştırmacı tarafından önerilmektedir.

Okul Arabuluculuk Komisyonunun Görevleri: 1-Programın yürütülebilmesi için plan oluşturma, 2-Programın uygulama yönergesini belirleme, 3-Arbuluculuğun okulda var olan disiplin politikasıyla nasıl bütünleştirileceğini belirleme, 4-Programı çalışanlara ve öğrencilere tanıtmak, 5-Öğrenci programı için gerekli koordinatörleri belirleme (Smith ve Sidwell, 1990).

2-Öğrenci Arabuluculuk Komisyonu: Okulda arabulucu olarak görev yapan öğrencilerin koordinasyonunu ve arabuluculuk sürecinin düzenli yürütülmesini sağlamak amacı ile öğrenci arabuluculardan oluşan bir komisyon kurulur. Bu komisyonun üyelerinin okulun benimsediği uzmanların verdiği arabuluculuk eğitim programına katılmış olması gerekmektedir. Arabuluculuk eğitimi almış öğrencilerdir.

Öğrenci Arabuluculuk Komisyonu'nun Görevleri: 1-Öğrenci arabulucular ile iletişimi sağlamak, 2-Öğrenci arabulucuların haftalık arabuluculuk programını düzenlemek, 3-Öğrencilere arabuluculuk sürecini tanıtmak, 4-Başka okullarda bulunan arabulucular ile iletişim kurmak, 5-Öğrencilerle sosyo-kültürel etkinlikler düzenlemek.

3-Okul Arabuluculuk Koordinatörü: Komisyonlar belirlendikten sonra bu komisyonların işini kolaylaştıracak koordinatörler seçilir. Koordinatörlerin seçilirken, istekli olmasına, bu konuda çalışmaya hazır olmasına, okul içerisinde bulunan diğer bireylerle iletişim kurabilme yeteneğine sahip olmasına önem verilmelidir. Okulun büyüklüğüne göre koordinatör sayısı ayarlanması gerekir. Koordinatörlerden birinin Psikolojik Danışmanın olması önerilmektedir.

Program Koordinatörünün Görevleri: 1-Programı yürüten komisyonun hazırladığı uygulama planının geliştirilmesine yardımcı olmak, 2-Çalışacak olan grubun planlanması, toparlanması, öğrencilerin oryantasyonu ve eğitimini sağlamak, 3-Vakaların başvurusundan başlayarak çözümüne kadar izlemek, 4-Programı öğretim elemanlarına ve diğer bireylere tanıtmak, 5-Arbuluculuk sürecinden nasıl yararlanılacağını belirlemek, 6-Program

için gerekli kayıtları tutmak ve korumak, 7-Arbuluculuk yürütme komisyonu ve yöneticilerle kesintisiz olarak iletişimi sürdürmek, 8-Öğretim elemanlarının ve öğrencilerin eğitimlerini aralıksız sürdürmek, 9-Ailelerin ve diğer toplum örgütlerinin katılımını sağlamak, 10-Programı gerekli disiplin anlayışı içerisinde yürütmek, 11-Gelecek için koordinatörler ve arabuluculuk eğitimcilerinin eğitimini planlamak (Smith ve Sidwell, 1990).

D- Okul Arabuluculuk Programının Eğitim Programıyla Bütünleştirilmesi:

Okulda arabuluculuk sürecinin uygulanması kademelere göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle aşağıda farklı kademelerde uygulanmasının daha etkili olacağı göz önünde bulundurularak bazı arabuluculuk uygulamaları önerilmiştir.

1-Tüm okulu kapsayan arabuluculuk süreci : Tüm okulu kapsayan arabuluculuk sürecinin, ilköğretim kademesinde uygulama kolaylığı nedeniyle daha etkili olacağı düşünülmektedir. Tüm öğrencilere arabuluculuk ve çatışma çözme eğitimi verilerek, temel eğitimden itibaren olumlu çatışma çözme ve iletişim becerileri kazandırılmış olacaktır. Johnson ve Johnson(1994)'a göre tüm okulu kapsayan arabuluculuğun en belirgin avantajı, bütün öğrencilerin arabuluculuk eğitimini alması ve hepsinin de arabulucu olarak çalışabilme şanslarının olmasıdır. Böylece öğrencilerin hepsi çatışmalarını yapıcı yollarla çözmeyi öğrenmektedir ve arabulucu olarak çalıştıkları için de çatışma yönetimi ve iletişim becerileri konusunda yeterlilik kazanmaktadır. Sonuçta, okul ortamındaki şiddet olaylarında ve disiplin olaylarının sayısında azalmalar yaşanmaktadır. Bu modelin dezavantajı ise; bu programı uygulamanın zaman alması ve tüm yönetimin katılımının zorunlu olmasıdır. Bu durum, maliyetlerin artmasına neden olmaktadır (akt.Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

2-Kulüp çalışması ve arabuluculuk süreci : Bu modelde okulun tüm birimlerinden gönüllü olarak katılan öğrencilerle okul ders programı dışında bir araya gelinerek eğitim yapılır. Genellikle de tercih edilen, ders bitiş ya da hafta sonu toplantılarıdır. Bazı durumlarda çalışmalar öğle aralarında ya da yoğunlaştırılmış iki günlük programlarla uygulanabilir. Bu model içerisinde arabuluculuk; okuldan önce, öğle arası, okul çıkışı planlanır. Bu modelin en önemli avantajı arabulucu olarak seçilen öğrencilerin tüm okul evrenini temsil etme düzeyinin yüksek olmasıdır. Modele özgü bir diğer avantaj, okul içerisinde dışlanmış, grup

arkadaşlığı yapamayan, okulun sosyal faaliyetlerine katılamayan öğrencilere bir fırsat yaratmasıdır. Kulüp modelinin dezavantajı ise, arabuluculuk eğitiminin istenilen ölçüde derinleştirilememesidir (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996). Bu model ortaöğretim ve yükseköğretim için önerilmektedir. Öğrencilerin hem boş zamanlarını değerlendirme ve hem de farklı arkadaş gruplarıyla etkileşimde bulunma olanağı sağlaması anlamlı bir kazanç olarak görülmektedir.

3-Seçmeli ders olarak arabuluculuk süreci: Graham ve Cline (1989)'a göre arabuluculuk için kısa süreli kurslar ya da dersler düzenlenebilir. Bazı Amerikan okullarında arabuluculuk eğitimi seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Bu dersler "Akran Buluşu" adı altında verilebilmektedir. Bu dersleri veren öğretim elemanları koordinatör olarak uygulamalarda görev almaktadırlar. Ders katılan öğrencilerden de arabulucu olarak görev yapması istenmektedir. Bu model yüksekokullar için en etkin olanıdır (akt.Lupton -Smith ve diğerleri, 1996). Bu modelin bazı avantajları vardır. Bunlar; dersler öğrencilerin arabulucu olarak eğitilmesine olanak sağlar ve arabuluculuğun uygulanmasına ortam hazırlar. Ayrıca bireylerin birbiriyle iletişimleri ders aracılığı ile kolay olduğundan arabuluculuk için yapılacak zaman planlamasında sorun yaşanmaz. Arabulucuların yaptığı uygulamalar sürekli değerlendirildiği için modelin etkililiği artmaktadır. Bu modelin dezavantajları ise, arabulucu olarak görevlendirilecek bireylerin sadece dersi alan bireylerden seçilme zorunluluğudur. Bu da ders alan öğrencilerin genel öğrenci kitlesini tam olarak temsil etme düzeyini düşürmektedir. Diğer bir zayıf yönü ise arabuluculuk zamanı dersin olduğu saatlerle sınırlı olmasıdır (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996). Araştırmacı Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine 2003-2004 Eğitim Öğretim yılında seçmeli ders olarak "İlköğretimde Arabuluculuk ve İletişim Becerileri" dersi vermiştir ve öğrencilerden alınan geri dönüşlere göre çok yararlı olduğu söylenmiştir.

E- Okul Arabuluculuk Programının Uygulama Süreci :

Arabuluculuk sürecinin okullarda uygulanabilmesi için belirli aşamaların sırasıyla yerine getirilmesi gerekmektedir. İstenilen süreçlerin atlanması durumunda beklenen etkinin sağlanması mümkün olmayacaktır. Bu

basamaklar tanıtım, eğitim ve uygulama olmak üzere üç grupta incelenecektir.

Tanıtım Basamağı: Birinci basamak; Arabuluculuğun tanıtımı, genel olarak okulun tamamı program hakkında bilinçlendirilmelidir. Bilinçlenme çalışması okulun yapısına, nüfusuna göre planlanmalıdır. Yüksekokullarda ise okul çalışanlarının tamamını kapsayan eğitim ve tanıtım toplantılarına yer verilmelidir. Tanıtımlar yapılırken farklı araçlar kullanılabilir. Öğrenciler için panolar hazırlanabilir, video gösterileri yapılabilir, küçük grup çalışmaları yaptırılabilir. Ders programları içerisinde belirli saatler programın tanıtımına ayrılabilir. Velilerle toplantılar düzenlenebilir, gazete yayınlanabilir, farklı etkinlikler(çay, piknik vs.) düzenlenebilir (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

Eğitim Basamağı: İkinci basamak; arabulucuların seçimi, eğitimin yapılması ve programın yürütülebilmesine engel olan problemlerin çözümünü kapsamaktadır. Eğitime başlanmadan önce bazı soruların yanıtlanması gerekmektedir. Bunlar: Kimler arabulucu olarak eğitilecek? Hangi konularda arabuluculuk sürecinden faydalanılacak? Arabuluculuk oturumlarının zamanlaması nasıl düzenlenecek? Programın değerlendirilmesi nasıl yapılacak? sorularıdır.

Arabulucu olabilme yaşının da önemli olduğunu söyleyen Deutsch (1993), bir arabulucunun en az 10 yaşlarında olmasının uygun olacağını söylemiştir. Fakat, Helen ve arkadaşları ilkökul dördüncü sınıftan itibaren arabulucu olarak çalışabileceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle ilkökul düzeyinde sınıfta çatışma çözmeyi içeren işbirlikli öğrenme, grup çalışmaları ve grup oyunları ile programın içerisinde çatışma çözmenin öğretilmesi daha uygun olduğu saptanmıştır (akt.Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

Arabulucu seçimi üç şekilde yapılabilir; kendi isteği ile aday olma, akranları tarafından aday gösterilme, öğretmenleri tarafından aday gösterilme. Seçimlerde akademik başarı öncelikli koşul değildir. Uzmanlara göre öğrencinin; duyarlılığı, olgunluğu, güvenir olması, diğer öğrenciler tarafından saygı duyulması daha öncelikle kişilik özellikleridir (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996). Ayrıca bireylerin liderlik özelliğinin olması, konuşma becerisinin gelişmiş olması, arabuluculuk sürecine yıl içerisinde katılmaya istekli olması da önemlidir (Smith, Sidwell, 1990).

Etkili Arabulucu Özellikleri: Arabulucunun süreç içerisindeki rolü ve önemi, öğrenciler tarafından bilinmesi gerekmektedir. Etkili bir arabulucunun temel özelliği, kendi ile barışık olması ve başkalarına yardımcı olmaktan mutlu olması olarak özetlenebilir (Gilhooley ve Scheuch, 2000). Aşağıda etkili arabulucuların sahip olması gereken bazı özelliklere yer verilmiştir: 1-Etkili bir arabulucu, okulunu sahiplenen ve daha barışçı ve düzenli bir ortam oluşturmada istekli olan bireydir. 2-Etkili bir arabulucu, sorumluluklarının bilincinde, verilen görevleri zamanında yerine getiren bireydir. Şeref listesinde yer almak zorunda değildir, sadece sorumluluk sahibi olması gerekmektedir. 3-Etkili bir arabulucu, gizlilik ilkesi ile çalışabilecek sorumluluğa sahip bireylerdir. 4-Etkili bir arabulucu, arabuluculuk eğitimine katılmaya ve arabuluculuk becerilerini geliştirmeye istekli olan bireylerdir (Gilhooley ve Scheuch, 2000).

Okulun kapasitesine, düzeyine ve seçilen modele göre belirlenen arabulucuların eğitimi için okulun ve kamunun kaynakları kullanılabilir. Eğer tüm okul modeli benimsenmiş ise bütün öğrencilerin bir arabulucu gibi çalışabilecek becerileri kazanması istenir. Fakat seçmeli ders ile öğrenci kulüp modelinde ortalama 15-50 arası öğrenci eğitilir. Önerilen sayı ise az öğrenci ile başlamak ve daha sonra genişletmektir (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

Arabuluculuk eğitiminin ne kadar süreceği de bazı değişkenlerle ilişkilidir. Bunlar; yeterli yer ve zamanın olmasına, eğiticilerin yeterli olmasına, eğiticilerin yoğunluğuna göre değişmektedir. Araki (1990) 20 saatlik bir eğitim programının yeterli olacağını, Johnson ve Johnson, Dudley ve Burnett (1992) 15 saatlik programın 30 günde ve her gün 30 dakika olarak verilmesini; Schrupf, Crawford ve Usadel (1991) ise 15 saatlik eğitim programı önermişlerdir ve yüksekokullar için bu saatin artırılmasının daha uygun olacağını açıklamışlardır. Çünkü yüksekokul öğrencilerinin yaşadıkları çatışmalar daha karmaşıktır ve bu bireylerin çatışma çözme yöntemleri kalıplaşmaya başlamıştır (akt.Lupton-Smith ve diğerleri, 1996)

Uygulama Basamağı: Bu basamağın içeriğinde, arabuluculuk programının tanıtımı, desteklenmesi, okul çalışanlarının, öğrencilerin ve arabulucuların eğitimi ve programın etkililiğinin değerlendirilmesi yer alır. Bu basamakta program koordinatörünün görevi; arabuluculuğun zaman planlamasının yapılması,

arabuluculuk sürecinden elde edilen verilerin kayıt edilmesi ve saklanması, süreç sonunda alınan kararların işe yarayıp yaramadığının değerlendirilmesi ve takip edilmesidir (Lupton-Smith ve diğerleri, 1996).

Arabuluculuk çalışmaları hafta içinde, belirlenen zaman ve yerde yürütülmelidir. Bazı durumlarda öğle araları, okul saati dışında belirlenen çalışma saatlerinde yürütülebilir. Seçmeli ders modeli ya da kulüp modelinde ders dışında ya da seçmeli ders saatinde yürütülebilir. Arabuluculuğa duyulan gereksinim, okulun büyüklüğüne, arabuluculuğa başvuru sayısına ve arabulucuların sayısına bağlıdır (Smith ve Sidwell, 1990).

Arabuluculuk sürecinden yararlanacak olan bir öğretim elemanı ise bu süreçte bir öğretim elemanı arabulucu ile öğrenci arabulucu olmak zorundadır. Arabuluculuk sonucunda öğrenci arabulucular öğretim elemanı arabuluculardan geri bildirim olarak gelişim sağlayabilirler (Smith ve Sidwell, 1990).

Yapılan araştırmalar, kişiler arası çatışmaların çözümünde kullanılan en popüler programın arabuluculuk olduğunu göstermiştir. Arabuluculuk programlarının gerçekleştirmeyi planladığı çeşitli hedefleri vardır: Sorumlu vatandaş yetiştirmek, şiddetin olmadığı barışçı bir okul ortamı oluşturmak, genç bireylerin sosyal ve duygusal gelişimlerine destek olmak, işbirlikçi eğitimi sağlamak, öğrenci merkezli disiplin anlayışını kullanarak etkili öğrenme ortamını oluşturabilmek ve sınıf yönetimine katkı sağlamaktır (Bodine ve Crawford, 1998). Arabuluculuk eğitimi alan bireylerin, kazandıkları iletişim ve çatışma çözme becerilerini okul dışında da kullanabildikleri görülmüştür. Ayrıca bu eğitimin, bireylerin kendi iç denetimlerini kazanabilmelerinde ve kendilerine güven duygusunu geliştirmede etkili olduğu saptanmıştır (Dykeman ve ark., 1996). Öğrencilerin arabuluculuk eğitiminden kazandıkları becerileri evlerinde, kardeşleri ile olan çatışmaların çözümünde kullandıkları gözlenmiştir. Eğitimin etkililik düzeyi ise %58 ile %93 arasında değişmektedir. Öğrenci arabulucular eğitimden sonra etkili dinleme, özetleme, eleştirel düşünme, problem çözme becerilerini kullanabilmektedirler (Johnson, Johnson ve Dudley, 1992). Arabuluculuk ve çatışma çözme programının uygulandığı okullardaki disiplin anlayışında da olumlu değişmelerin yaşandığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Geleneksel dış denetimli ceza-ödül anlayışı yerine, iç denetimi sağlayıcı anlayışın yerleşmesine olanak sağladığı görülmüştür

(Carruthers ve ark.,1996). İlköğretimden başlayarak arabuluculuk ve çatışma çözme eğitiminin uygulamaya başlanması ile okullardaki şiddet olaylarında azalmalar görülmesi, okul ortamında olumlu değişimler yaşanması, öğretmenlerin öğrencilerin çatışmalarıyla daha az uğraşmak zorunda kalmaları eğitimin kalitesinin artmasına yardımcı olmakta bu durumda öğretmenlerin iş doyumlarında artışlara neden olmaktadır (Thorsen-Spano, 1996).

Sonuç olarak, bireyin bireysel gelişimine, eğitim-öğretime ve daha barışçı bir toplumun oluşturulmasına katkı sağladığı araştırmalarla desteklenmiş olan arabuluculuk sürecinin bizim okullarımızda da uygulanmaya başlanması önerilmektedir. Genel çerçevesinin oluşturulduğu "Okulda Arabuluculuk Sürecinin İşleyişine İlişkin Model" in, farklı okullarda ve farklı kademelerde uygulanarak geliştirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. BİLGE, F. (2003). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. (Ed: Binnur Yeşilyaprak). PegemA Yayıncılık, Ankara.
2. BODINE, R. J.; CRAWFORD, D. K. (1998). **The Handbook of Conflict Resolution Education- A Guide to Building Quality Programs in Schools**. National Institute for Dispute Resolution,
3. BROWN, R.B. (1991). **Conflict Resolution: A Strategy For Reducing Physical Confrontation In Public Schools**. Dissertation Abstracts International. 53, 995-A.
4. BÜYÜKDÜVENÇİ, S. (1994). **Varoluşçuluk ve Eğitim**. Form Ofset, Ankara.
5. CARRUTHERS, W.L.; SCHULMAN, H. & SWEENEY, B. (1994). **Adlerian Psychology and Peer Mediation: A Side By Side Comparison**. Paper Presented At The South Carolina Annual Conference Of Adlerian Psychology, Myrtle Beach.
6. CARRUTHERS, W.L.; SWEENEY, B.; KMITTA, D. & HARRIS, G. (1996). **Conflict Resolution: An Examination Of The Research Literature And A Model For Program Evaluation**. *The School Counselor*, Vol.44, 5-17.
7. DAY-VINES, N.L.; DAY-HAIRSTON, B.O.; CARRUTHERS, W.L.; WALL, J.A. & LUTON-SMITH, H.A. (1996). **Conflict Resolution: The Value of Diversity in the Recruitment, Selection, and Training of Peer Mediators**. *The School Counselor*, Vol: 43, 392-409.
8. DEUTSCH, M. & COLEMAN, P. T. (2000). **The Handbook of Conflict Resolution Theory and Practice**. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
9. DYKEMAN, C.; DAEHLIN, W.; DOYLE, S. & FLAMER, H.S. (1996). **Psychological Predictors of School-Based Violence: Implications for School Counselors**. *The School Counselor*, Vol.44, 35.
10. EMERSON, J.M. (1990) **Conflict Resolution For Students: A Study Of Problem Solving And Peer Conflict Management**. Dissertation Abstracts International. 53, 995-A.
11. GILHOOLEY, J. VE SCHEUCH, N. S. (2000). **Using Peer Mediation in Classrooms and Schools- Strategies for Teachers, Counselors, and Administrators**. California: Corwin Press, Inc.
12. IKRAM, M. (1992). **The Impact Of A Peer-Based Student Conflict Management Training Program In A Middle School**. Dissertation Abstracts International. 53, 3753-A.
13. JOHNSON, D. W.; JOHNSON, R.T. & DUDLEY, B. (1992). **Effects of Peer Mediation Training on Elementary School Students**. *Mediation Quarterly*, 10, 89.
14. JOHNSON, K.K. (1988). **The Impact Of Conflict Management Training On Behavior And Self-Esteem Of Middle School Students**. Dissertation Abstracts International. 50, 2432-2433-A.
15. LUPTON-SMITH, H. S.; CARRUTHERS, W.L.; FLYTE, R.; GOETTEE, E. & MODEST, K., H. (1996). **Conflict Resolution as Peer Mediation: Programs for Elementary, Middle ,and High School Students**. *School Counselor*, Vol:43, Issue:5, 374-392.
16. MAXWELL, J.P. (1989). **Mediation In The Schools: Self Regulation, Self Esteem, And Self Discipline**. *Mediation Quarterly*, 7(2), 149-155.
17. ÖĞÜLMÜŞ, S. (1996). **Okullarda Şiddet ve Saldırganlık**. Ankara.

18. ÖNER-KORUKLU, N. (1998). **Arabuluculuk Eğitiminin Bir Grup İlköğretim Düzeyindeki Öğrencinin Çatışma Çözme Davranışına Etkisinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
19. ÖNER, U. (1996). **Farklı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Potansiyelinin İncelenmesi**. 72 Tasarım Dizgi Fotokopi Ofset Bilgisayar Yayıncılık. Ankara.
20. SCHRUMPF, F.; CRAWFORD, D. & USADEL, H.C., (1991a). **Peer Mediation Conflict Resolution in Schools, Student Manual**. Illinois: Research Press Company.
21. SCHRUMPF, F.; CRAWFORD, D. & USADEL, H.C., (1991b). **Peer Mediation Conflict Resolution in Schools, Program Guide**. Illinois: Research Press Company.
22. SMITH, M. VE SIDWELL, J. (1990). **Trainning And Implementantion Guide For Student Mediation İn Secondary Schools**. New Mexico Center For Dispute Resolution.
23. STEVAHN, L.; JOHNSON, D.W.; JOHNSON, R.T. & SCHULTZ, R. (2002). **Effects Of Conflict Resolution Trainning Integrated Into a High School Social Studies Curriculum**. *The Journal of Social Psychology*, 14(3), 305-331.
24. SWEENEY, B. & CARRUTHERS, W. L. (1996). **Conflict Resolution: History, Philosopy, Theory, and Educational Applications**. *The School Counselor*. Vol:43, 327.
25. THORSEN-SPANO, L. (1996). **A School Conflict Resolution Program: Relationships Among Teacher Attitude, Program Implementation, and Job Satisfaction**. *The School Counselor*, Vol.44, 19-26.
26. WAYSON, W. W. & PINNELL, G. S. (1985). **Discipline And Conduct In Schools**. *The International Encyclopedia Of Education Research And Studies*. Oxford-England: Vol.D-E, 1405-1408.